

mezeru o tomto tematu. Mladý autor, známý dřívější svou publikací »Die Überprüfung der Gesetze nach tschechoslovakischem Rechte« Praha 1928, podává v nové své důkladně a pečlivě zpracované knize, kterou plným právem nazývá »studiií právníckou«, obsáhlý obraz o ústavněprávním postavení politických stran v čsl. republice, což jest tím záslužnější, uvážíme-li, že se při tom jedná o dosud nezpracovanou materii, takže autor musil rozebírat jednotlivé otázky samostatně a z vlastní iniciativy.

V první kapitole své knihy zabývá se autor všeobecně právním postavením politických stran a upozorňuje při tom správně na to, že náš právní řád operuje dvojím pojmem strany (stranou volební a stranou politickou), aniž by v každém případě přesně rozlišoval mezi těmito pojmy, z čehož vyplývají některé těžkosti, jež by se při přesnějším rozeznávání daly lehce obejít (str. 25 a násl., 32 a násl. a 48 a násl.).

V druhé a třetí části knihy vykládá Hartmann vliv politické strany na volbu zákonodárných sborů, jakož i na parlamentární činnost a zabývá se v této souvislosti podrobněji též statuty jednotlivých stran, které mají pro činnost parlamentárních sborů tak značný význam a jichž poznání jest důležité a zajímavé proto, že není v tomto ohledu podrobných zákonných předpisů. Zvláštní pozornost zasluhují při tom Hartmannovy vývody o sestavení kandidátních listin, z nichž seznáváme, že v řízení ku nominaci kandidátů v kruhu politických stran nejsou provedeny volební zásady prohlášené ústavou za podstatné, pro volby samé, což lze snést jen proto, že zde není podrobnější zákonné úpravy. Ačkoliv někteří autoři proto žádají, aby též pro vnitřní poměry politických stran byly vydány normy všeobecně závazné, vyslovuje se Hartmann dle našeho názoru právem a přesvědčivými důvody proti takovému podnikání.

Těž to, co nám Hartmann vykládá o vlivu politických stran na činnost zákonodárných sborů, obsahuje mnoho zajímavého, obzvláště kde se zabývá závazností klubových usnesení (str. 162 a násl.) a jejich působností na funkci parlamentárního aparátu (str. 176); zcela správně vypořádal při tom, že rozhodování otázek zákonodárným sborům vyhrazených bylo vzhledem k závaznosti klubových usnesení přeneseno z plena a z výborů parlamentu do dřívějšího stadia a to do interních porad parlamentárních frakcí a politických stran samých, čímž též parlamentární diskuse pozbyla skoro úplně dřívějšího významu (str. 180 a násl.).

Šlo-li v dosavadních částech knihy o problémy, o nichž v státovědecké literatuře a obzvláště v písemnictví o československé ústavě dosud nebylo pojednáno, zabývá se Hartmann v poslední kapitole svého spisu otázkou vlivu politických stran na ztrátu mandátu, kterážto otázka zejména u nás byla již několikrát dopodrobna probrána. Jest známo, že tato otázka má vzhledem k originalitě, kterou jest řešena v čsl. právu, zvláštní význam a jako většina spisovatelů zastává též Hartmann názor, že judikatura volebního soudu o ztrátě mandátu jest zřejmě nesprávnou a to jednak proto, že nemá zákonného podkladu (str. 224 a násl.) jednak proto, že odporuje svobodě mandátu ústavou zaručené (str. 246). Hartmann odsuzuje obzvláště též odůvodnění, které podal volební soud pro své stanovisko, a jest dlužno upozornit na to, že autor též v tomto ohledu zvolil pro své výklady zcela originální cestu a objevil při tom mnoho nových hledisk.

Celkem vyniká práce Hartmannova, která jest psána slohem úplně jasným a přesným, právníckou distinkcí autorovou i jde o spis v každém směru zdařilý, jenž znamená cenné obohacení naší právnícké literatury a to tím spíše, že autor dává v mnohých bodech nové pokyny k dalším úvahám. Kdo četl Hartmannovu knihu, odloží ji s pocitem uspokojení a s přesvědčením, že ji často použije jako dobrého a vítaného rádce ve všech otázkách, při kterých jde o právní postavení politických stran a jejich vliv na státní život v československé republice.

Fr. Adler.

E. ČAPEK: POLITICKÁ PŘÍRUČKA ČSR. Sociologická studie. Sbírký »Výhledy«, knihy zkušeností a úvah, svazek 10. Vydal Melantrich v Praze 1931; stran 200 za Kč 25.—.

»Úkolem těchto statí je osvětlení hlavních momentů, které měly vliv na vývoj politický, zejména po převratu. Chceme uvést v souvislost základní data měny obyvatelstva, národnostních a nábožen-

ských posunů, změn v rozvrstvení zaměstnání atd. s politickými přesuny, a nastínit pak lesk i bídu politických stran, jak se jeví hlavně v datech voleb, a ovšem také ideologickou nadstavbu všeho toho dění, pokud se jeví v programech... Hlavně jde o to, aby se pokus dál v duchu širokého porozumění a klidné objektivity s vědeckého hlediska sociologického a ne ze zájmů agitačních. Fakta mají mluvit podle možnosti sama«, praví autor v předmluvě. Knížka má podle něho i cíle praktické a popularizační, má být co nejstručnější a tedy nejlevnější příručkou základních vědomostí, o nichž by měl mít ponětí československý občan. Knížka má tři části; do první jsou zařazeny stati: hustota obyvatelstva, změny v hospodářských poměrech a přesuny obyvatelstva, národnostní složení státu a jeho změny, rozpory náboženských vyznání, nestejný vývoj měny obyvatelstva, Slovensko před převratem, přesuny vzniklé vystěhovalectvím, význam odborového hnutí; druhou tvoří: theorie a praxe volebních řádů, výsledky dosavadních politických voleb a zisky a ztráty stran, program a vývoj občanských stran, strany na Slovensku, socialistické strany československé, politický vývoj menšinových národností, komunistická strana Československá, vládní většiny od převratu; třetí částí je stať »Vývoj politických poměrů v Československé republice«, vyžádaná pro anglický sborník *The Slavonic Review* (June 1931) a určená podle autora »pro ty, jimž by snad studium velmi stručně nastíněných základních otázek a poněkud chaotického vývoje působilo potíže, pak pro krajany v cizině a pro jejich děti, jimž jsou známější poměry západoevropské a americké.« V dodatku je stať o náboženských poměrech podle nového sčítání lidu 1. prosince 1930 a připojen soupis nejnnutnější literatury.

Máme-li posuzovati obsah knížky pod zorným úhlem toho, co jsme citovali z předmluvy k ní, musíme doznat, že nejlepšími statěmi jsou právě ty, v nichž »fakta mohou mluvit podle možnosti sama«, čímž rozumíme především a hlavně data statistická. Než ani tam by někdy nebylo na škodu ukázat, proč se setkáváme právě s těmito fakty (na př. tříštění odborového hnutí, rozpory náboženských vyznání atd.). Pokud však jde o stati, věnované politickým stranám a jejich programům, chtěli bychom autorovi připomenouti, že jsou fakta a »fakta«, t. j., že přijde na to, co si ze spousty nejrůznějších fakt vybereme jako směrodatné a v jakou to uvedeme souvislost. Zde se »v duchu širokého porozumění« skrývá často čertovo kopýtko, které pozornému čtenáři neujde přes to, že sáhl po knížce s představou »klidné objektivity s vědeckého hlediska sociologického«. Vizme několik ukázek. Mluvě o technickém provádění voleb do Národního shromáždění v r. 1920 praví autor o obsazení mandátů ve druhém a ve třetím skrutiniu: »Tedy více než třetina poslanců je vysílána volbami nepřímými (podtrženo autorem) bez vlivu voličstva na výběr a na pořadí, takže do jisté míry je porušeno ustanovení § 8. ústavy o tom, že má volební právo býtí přímé... Volební právo není však ani zdaleka tak rovné, jak se původci domnívali tvrdíce, že bude spravedlivé až na desetinná místa. Roku 1929 připadlo na př. německé straně soc. demokratické 446.940 hlasů a jedenáct mandátů do senátu, tedy jeden na 40.630 hlasů, ale straně něm. nacionální na 166.718 hlasů vůbec žádný, ač dosáhla 2·6⁰/10 hlasů ve státě a k tomu ještě poměrně víc než do poslanecké sněmovny« (str. 67—68). A na str. 90 suše: »Když došlo k rozpuštění první sněmovny, aniž byly vyřízeny požadavky úřednictva, zorganizoval Dr J. Stránský secesi a založil v září 1925 stranu práce (která však nedostala žádného mandátu a r. 1929 splynula většinou se stranou národně sociální).« Nebo: »Při volbách r. 1929, jak se zdá z podrobných výsledků podle okresů, vzala občanským stranám městským v některých městech vítr s plachet *Liga proti vázaným kandidátním listinám*. K této volební dohodě spojily se zbytky fašistického hnutí s bývalým vůdcem strany národně sociální Jiřím Stříbrným; opozičním postupem a silným zdůrazněním nacionalismu podařilo se prorazit blokádu volebního řádu« (str. 92). Z politické resoluce pátého sjezdu komunistické strany Československa v březnu 1929 citoval si autor ve stati o uvedené straně doslovně toto: »Masaryk a jeho skupina jsou v představě širokých vrstev maloměstských i národně orientovaného dělnictva, jdoucího za sociální demokracií, posud představiteli »národního osvobození« Československa, kdežto demokratické fráze Masarykovy o sblížení národů a pod. ulehčují zase měšťáctvu potlačených národností zradu sebeurčovacího práva. Demokratické a národnostní iluze, spojené

s dějinnou činností Masarykovou, vytvořily pro jeho politiku širokou oporu v lidu, jíž potřebuje měšťáctvo, aby mohlo vládnout fašisticky... Nositelem nebezpečí fašistického převratu je víc a více t. zv. Hrad« (str. 157). Že by zrovna toto místo bylo nejdůležitější částí resoluce a komunistického programu? K charakterizačnímu umění autorovu jedna ukázka z kapitoly o československé živnostensko-obchodnické straně středostavovské: »Strana zdůrazňuje v programu nutnost, aby bylo umožněno co největšímu počtu jednotlivců dosažení hospodářské samostatnosti. V podrobnostech na př. žádá snížení berního břemene, zejména daně výdělkové a daně z obratu, zrušení lichevních soudů, největší úspornost ve státní správě. V r. 1930 uspořádala manifestační sjezd a velký průvod v Praze« (str. 93).

Přes četné nedostatky a slabiny, jež se vyskytují hlavně ve statích o politických stranách v Československu a jejich programech, poskytne čtenáři knížka Čapkova hojnost materiálu k přemýšlení. Bylo by si jen přát, aby v novém vydání měl autor stále na zřeteli to, co řekl v předmluvě k vydání prvnímu, aby úměrněji pojednal o politických stranách vzhledem k jejich síle a významu, aby při jejich charakteristice přihlédl vedle tištěného programu i k jejich praxi a aby vždy užíval přesných termínů, které vylučují různý výklad, tak aby bylo v knížce opravdu jen to, co by měl československý občan znát.

A. Klimt.

DRUŽSTEVNICTVÍ A JEHO HOSPODÁŘSKÉ A SOCIÁLNÍ POSLÁNÍ V ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLICĚ. Cyklus deseti přednášek, uspořádaný Sociálním ústavem ČSR. v říjnu 1930 až únoru 1931, o teoretické podstatě, historickém vývoji, síle, výkonnosti a cílech družstevního hnutí. Publikací Sociálního ústavu ČSR. číslo 53. V Praze 1931, stran 161 za Kč 25.—

Uspořádáním a uveřejněním uvedeného cyklu přednášek má být — podle úvodu — upozorněna veřejnost na důležitý význam družstevnictví v nynějším hospodářském životě, zejména pak pro vybudování nového hospodářského řádu. Účelem cyklu je zároveň získati nové nositele družstevní myšlenky, kteří by pokračovali v práci starší generace, která dala základy našemu vyspělému družstevnímu hnutí. Splnění tento příslib není úkol nikterak snadný uváží-li se, že družstevní hnutí je u nás velice roztrženo, že mnohá družstevní ústředí nepublikují pravidelně přesných dat statistických, že nejsou vykonány dosud nezbytné předběžné základní práce, jež by umožňovaly aspoň přibližně přesný obraz vývoje domácího družstevnictví zejména po stránce ideologické, a že máme velmi málo skutečných odborníků, kteří by se mohli podjat této vděčné sice, ale klopotné práce. To všechno nutno mít na paměti při posuzování této publikace, která přináší pojednání rozsahově i obsahově důkladná vedle příspěvků hodně stručných a nepropracovaných. Myslím, že část viny spadá i na pořadatelstvo přednášek, neboť rozvrhnouti a přesněji vymeziti látku jednotlivých přednášek a svěřiti jejich vypracování jenom těm, kdož dosavadní svou činností prokázali, že jsou s to zhostiti se dobře svěřeného jim úkolu, jest nezbytným předpokladem kolektivní publikace, která chce být posuzována s vědeckého stanoviska.

Knížka přináší tyto přednášky: Dr. Karel Renner »Družstevní hnutí a uskutečnění socialismu«, Fr. Modráček »Podstata a cíle družstevního hnutí«, Emanuel Škatula »Vývoj družstevního hnutí«, Emil Lustig »Současný stav a vyhlídky organizace spotřebitelů«, Dr. Ladislav Dvořák »Zemědělské družstevnictví a výsledky jeho práce«, Josef Fukar »Rozhledy po výrobním družstevnictví«, Josef Dušek »Stavební a bytová družstva a řešení bytové krise«, Ant. Dietl »Sociální kapitál v družstevním hnutí«, Alexander Fleischer »Vývoj a dnešní stav družstev samostatných živnostníků (obchodníků)«, JUDr. Vladimír Hajný »Družstevní právo a jeho reforma«. Doslov k přednáškám napsal Em. Škatula.

Lze očekávati, že knížka probudí zájem o družstevnictví zejména v těch vrstvách, které se k němu chovaly dosud nevšímavě nebo je posuzovaly s nesprávného hlediska. Doporučovalo by se doplniti tento cyklus přednášek novým, náležitě předem promyšleným a připraveným cyklem přednášek o družstevních problémech.

A. Klimt.